Νίκος Θεοδοσίου

Από τον Θεόφιλο στην Κοντραμπάντα

Τέσσερις ιστορίες
για τον κινηματογράφο

Παιδαγωγική ομάδα
«Το Σκασιαρχείο»

Νίκος Θεοδοσίου

Από τον Θεόφιλο στην Κοντραμπάντα

Τέσσερις ιστορίες
για τον κινηματογράφο

Παιδαγωγική Ομάδα
«Το Σκασιαρχείο»

ΑΘΗΝΑ 2022

Νίκος Θεοδοσίου

Από τον Θεόφιλο στην κοντραμπάντα

Τέσσερις ιστορίες για τον κινηματογράφο

Καλλιτεχνική επιμέλεια, σχεδιασμός εξωφύλλου: Λίζα Παντελιάδου
Φωτογραφίες εξωφύλλου, Νίκος Θεοδοσίου

ISBN: 978-618-83056-8-7

Έκδοση, Παιδαγωγική Ομάδα «το Σκασιαρχείο»,
skasiarxeio.wordpress.com

Ανάθεμα την ώρα που μπήκε σ' αυτό το παιχνίδι. Αλλά ήταν, βλέπεις, εκείνη η παλιά ιστορία που τον κυνηγούσε.

Σε ένα θερινό κινηματογράφο, λέει, έπιασαν τη μητέρα του οι πόνοι της γέννας. Από κει φαίνεται ότι προσεβλήθη το παιδί από το «μικρόβιο» του κινηματογράφου. Ετοιμόγεννη γυναίκα, σινεμά ήθελε!

Βέβαια, υπήρχε διχογνωμία αν στη συγκεκριμένη παράσταση παίζονταν ταινία ή παρουσιάζονταν καραγκιόζης, αυτό όμως είχε δευτερεύουσα σημασία για τη συγκεκριμένη χώρα και το συγκεκριμένο έτος. Μιλάμε για το 1946.

Η «διάγνωση» από την αρχή του φάνηκε λίγο χλωμή, αδύνατη, λειψή. Κάπου αλλού πρέπει να βρίσκονται οι βαθύτερες ρίζες του προβλήματος, σκέφτηκε, δίνοντας στη λέξη πρόβλημα μια ερμηνεία διαφορετική από τη συνηθισμένη.

Όταν έφτασε σε ηλικία που τα αναπάντητα ερωτήματα γίνονται βασανιστικά, είπε να ψάξει. Αλλά έπεσε σε ένα επιστημονικό κενό. Ούτε πανεπιστημιακή έδρα υπήρχε, ούτε και σχετική βιβλιογραφία. Μόνο μια εμπειρική προσέγγιση στο ζήτημα μπορούσε να γίνει.

Άρχισε να γυρίζει από εδώ και κει και να ρωτά ανθρώπους. Πού πήγαν, τι είδαν, τι άκουσαν. Όσο πιο βαθιά στον χρόνο μπορούσαν να πάνε τόσο καλύτερα. Αλλά ο καθένας τους αφηγούνταν μια ιστορία πιο απίθανη από τον προηγούμενο. Κι οι ιστορίες έδεναν η μια με την άλλη και γίνονταν ένα ποτάμι. Κι αυτός παρασύρονταν και ξεχνούσε τι τελικά ζητούσε.

Μερικές από αυτές τις ιστορίες βρίσκονται στις σελίδες που ακολουθούν. Για να δείτε πόσο σοβαρό είναι το πρόβλημα.

Τώρα, όσον αφορά την απάντηση στο πρωταρχικό ερώτημα, αυτή μάλλον θα περιμένει...

Τέσσερις ιστορίες για τον κινηματογράφο

1.

Η ιστορία του Λευτέρη

Το λουρί!

2.

Η ιστορία του Τέρπου

Παρέα με τον Θεόφιλο

3.

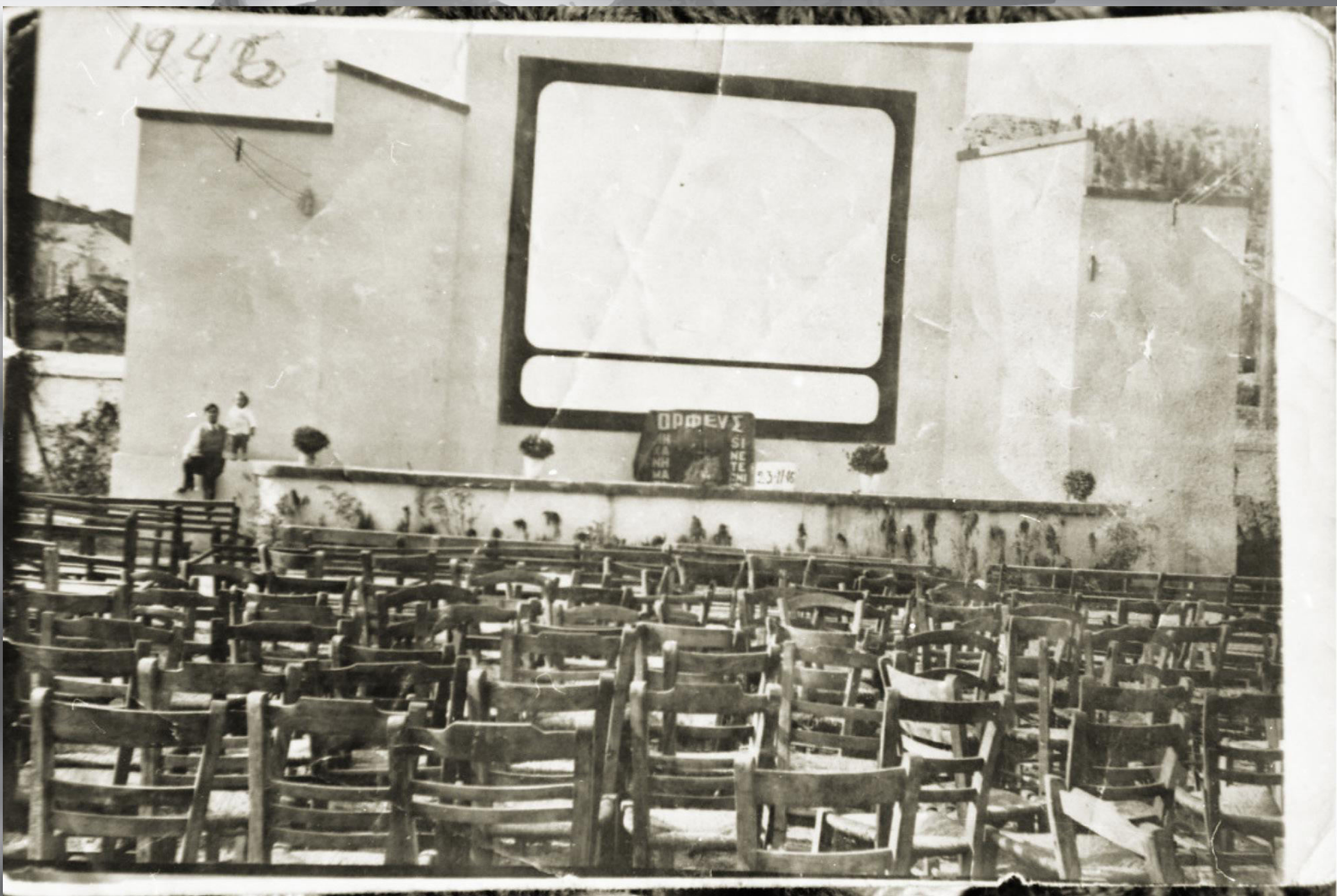
Η ιστορία του Παναγιώτη

Ο βοηθός του Αγκόπ

4.

Η ιστορία του Δημήτρη

Κοντραμπάντα!

1946
ΟΡΦΕΥΣ

Μια σπάνια ομαδική φωτογραφία μπροστά σε έναν λαϊκό κινηματογράφο. Είναι το ΛΟΥΞ στα Καμίνια του Πειραιά, ένας κινηματογράφος που διαχειρίζονταν ο ήρωας της πρώτης μας ιστορίας, ο Λευτέρης Σκλάβος. (αρχείο Λευτέρη Σκλάβου)

Το λουρί!

(Η ιστορία του Λευτέρη)

1.

Ο Λευτέρης ανεβαίνει την εξωτερική σιδερένια σκάλα που οδηγεί στην καμπίνα προβολής. Πριν πατήσει το τελευταίο σκαλί κι ανοίξει την πόρτα, κοντοστέκεται. Από εδώ έχει μια πανοραμική θέα όλου του κινηματογράφου.

Ένα ελαφρύ αεράκι που κατεβαίνει από τον Υμηττό φέρνει μια ευχάριστη δροσιά που οι θεατές του σινεμά απολαμβάνουν μαζί με την παγωμένη γκαζόζα. Είναι τα προνόμια του θερινού σινεμά που τίποτα άλλο δεν μπορεί να ανταγωνιστεί.

Στο βάθος, η σχεδόν τετράγωνη οθόνη -τότε δεν υπήρχε το σινεμασκόπ- που φωτίζεται από τις ασπρόμαυρες «κινούμενες σκιές», έχει απορροφήσει και την όραση και την ακοή του πλήθους που γεμίζει ασφυκτικά την ευρύχωρη μάντρα.

Η ταινία «Ο Μαύρος Πειρατής» είναι μια δυνατή περιπέτεια με ξιφομαχίες, ρεσάλτα, φουρτουνιασμένες θάλασσες και δυνατές αγάπες. Και βόμβες να πέφτανε τριγύρω είναι σίγουρο ότι κανείς δεν θα έφευγε από τη θέση του.

Ο ήλιος έχει δύσει εδώ και λίγη ώρα και το σκοτάδι απλώνεται αργά αργά πάνω στην πόλη. Πίσω από την οθόνη διακρίνεται αχνά το λοφάκι του Αϊ Γιάννη του Κυνηγού και στο βάθος η Ακρόπολη με φόντο ένα σκούρο μπλε ουρανό με κόκκινες ανταύγειες.

Ο Λευτέρης συνηθίζει πολλές φορές να σταματάει σ ’ αυτό το σκαλί. Του προκαλεί μια απέραντη ικανοποίηση. Νιώθει σαν τον αθλητή που ανεβαίνει στο ψηλότερο σκαλί του βάθρου. Ή καλύτερα σαν κατακτητής. Αυτός ο κινηματογράφος, που του έδωσε μάλιστα κι ένα ποιητικό όνομα, «Ορφεύς», είναι δικός του και είναι σίγουρος ότι θα είναι για πολλά χρόνια ακόμη. Δεν τον νιώθει σαν επιχείρηση, αλλά περισσότερο σαν μεγάλο παιχνίδι, μιας και ο ίδιος δεν πρόλαβε να παίξει παιδικά παιχνίδια.

Η φωτισμένη οθόνη τον τραβάει κι αυτόν κι η δράση της ταινίας τον παρασέρνει. Του συμβαίνει συχνά.

Εκεί που έχει απορροφηθεί από τη δράση στο πανί, βλέπει την εικόνα να σκοτεινιάζει. Στην αρχή νομίζει ότι είναι κάποιο σκηνοθετικό κόλπο αλλά γρήγορα συνέρχεται. Την ταινία την έχει ξαναδεί και δεν θυμάται να σκοτεινιάζει σε αυτό το σημείο. Ξέρει τι έχει συμβεί.

- Το λουρί! Το λουρί! φωνάζει με όλη την ένταση των πνευμόνων του προς την πλατεία του κινηματογράφου, ενώ κατεβαίνει προς τα κάτω, πηδώντας δυο δυο τα σκαλιά.

Στο άκουσμα της φωνής του, μια ομάδα από καμιά δεκαριά πιτσιρίκια πετάγεται από τις μπροστινές θέσεις του κινηματογράφου και τρέχει σαν δαιμονισμένη προς μια πλαϊνή πόρτα.

- Πού έχετε το μυαλό σας αναθεματισμένα; τους φωνάζει αγριεμένος.

Ξέρει πολύ καλά πού το έχουν, εκεί που το είχε κι αυτός, αλλά πρέπει να κάνει τον αυστηρό. Είναι το αφεντικό. Κι ας είναι ακόμα παιδί κι αυτός. Ας μην έχουν σκληρύνει ακόμα οι τρίχες στα μάγουλά του.

Όλα μαζί τα παιδιά τρέχουν φωνάζοντας.

-Το λουρί! Το λουρί!

Οι θεατές, που δε συμμερίζονται την ανησυχία του Λευτέρη, φαίνεται να το διασκεδάζουν κι επαναλαμβάνουν κι αυτοί ρυθμικά τη μαγική λέξη.

- Το λουρί, το λουρί!

Η δράση στον χώρο του κινηματογράφου τους φαίνεται πιο εντυπωσιακή από τα απίθανα κόλπα των πειρατών στο πανί που έτσι κι αλλιώς δεν φαίνονται πια. Τα πιτσιρίκια εξαφανίζονται. Δεν περνάνε ούτε δυο λεφτά και η εικόνα ξαναζωντανεύει. Οι θεατές χειροκροτούν. Τα πιτσιρίκια με τον ίδιο θορυβώδη τρόπο που έφυγαν, ξαναγυρίζουν. Μερικές σπρωξιές για τη θέση που έφαγε ο ένας στον άλλο και ξανά βυθίζονται στην υπόθεση. Μέχρι την επόμενη φορά που θα ακουστεί η λέξη:

- Το λουρί, το λουρί!

Ο Λευτέρης βλέποντας τα μικρά να βυθίζονται και πάλι στις εικόνες της οθόνης σκέφτεται ότι δεν είναι πολύς καιρός, θα ‘ταν στην ίδια ηλικία με αυτά, που έπαιρνε τον δρόμο για τον πρώτο του κινηματογράφο. Δεν θα είχε κλείσει τα δέκα…

Και να σκεφτείς ότι όλα ξεκίνησαν από μια σάπια κολοκύθα!

2.

- Μάνα, κοίτα τι έφερα, φωνάζει ο μικρός Λευτέρης την ίδια στιγμή που δίνει μια κλωτσιά κι ανοίγει την πόρτα.

Η μητέρα καθόταν στο ντιβάνι και μπάλωνε κάποιες τρύπιες κάλτσες. Με την κλωτσιά στην πόρτα πετάχτηκε έντρομη επάνω. Ολόκληρη η παράγκα είχε κουνηθεί κι είχε τρίξει επικίνδυνα. Η πρώτη σκέψη ήταν να τρέξει προς το εικονοστάσι.

Όταν αντιλήφθηκε ότι το ταρακούνημα προέρχονταν από την κλωτσιά του γιου της, οργίστηκε.

- Θα σε περιλάβω και θα σου τσακίσω...

Η απειλή έμεινε μισή. Στο άνοιγμα της πόρτας δεν στεκόταν ο γιος της αλλά μια τεράστια κόκκινη κολοκύθα με... πόδια. Ο Λευτεράκης είχε εξαφανιστεί πίσω της. Τα χεράκια του συγκρατούσαν με κόπο την κολοκύθα. Αυτός ήταν ο λόγος που άνοιξε την πόρτα με κλωτσιά. Γονάτισε και την άφησε στο χωμάτινο δάπεδο.

Το πρόσωπο της μητέρας χαλάρωσε. Εδώ και μερικούς μήνες ο μικρός Λευτέρης δούλευε σε ένα μανάβικο της γειτονιάς. Κουβάλαγε τα καφάσια, πήγαινε παραγγελίες, τέτοια. Αντί για χρήματα ο μανάβης του έδινε πράματα από το μαγαζί. Αυτά που δεν πούλαγε δηλαδή και θα σάπιζαν, αν έμεναν. Αλλά αυτό έλυνε πολλές φορές το πρόβλημα του καθημερινού φαγητού της πολυπληθούς οικογένειας.

Εφτά παιδιά, έξι αγόρια κι ένα κορίτσι, η γιαγιά και το αντρόγυνο δεν ήταν εύκολο να τραφούν. Ο κόσμος τους είχε γκρεμιστεί ολοκληρωτικά από τη στιγμή που εγκατέλειψαν τη φλεγόμενη Σμύρνη κι έφτασαν χωρίς τίποτα στην Ελλάδα, πρόσφυγες.

Αυτός ήταν κι ο λόγος που και το προτελευταίο παιδί της οικογένειας, ο Λευτέρης, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το σχολείο, όταν τέλειωσε την πρώτη δημοτικού, για να συμβάλει, όπως όλοι οι άλλοι, στην επιβίωση της οικογένειας. Στην ηλικία των εφτά χρόνων μόνον αυτή τη δουλειά στο μανάβικο μπόρεσε να βρει. Υπήρχε μεγάλη ανεργία τότε.

Ένα χρόνο μετά την καταστροφή του 1922 τα καράβια συνέχιζαν να φέρνουν πρόσφυγες, αυτούς που λέγανε ανταλλάξιμους. Το λιμάνι του Πειραιά ήταν γεμάτο δυστυχισμένους που έψαχναν απεγνωσμένα έναν τόπο να σταθούν. Παντού έβλεπες τσαντίρια κι από κάτω απελπισμένα πρόσωπα. Κάποιοι έστηναν παράγκες για να έχουν μεγαλύτερη προστασία. Μια τέτοια παράγκα είχε στήσει κι ο πατέρας του Λευτέρη, στον Άγιο Διονύσιο, σε ένα μέρος που φαινόταν αρχικά το πιο κατάλληλο...

- Ε, σεις εκειπέρα, κάντε κουμάντο, θα βάλω χυτήριο! ακούστηκε από έξω μια δυνατή αντρική φωνή.

Κι αυτή η φωνή έκανε τον Λευτέρη, τη μητέρα του, τη γιαγιά και τη μικρή αδερφή να πεταχτούν τρέχοντας έξω χωρίς δεύτερη σκέψη. Ήξεραν τι να κάνουν, γιατί το είχαν επαναλάβει πολλές φορές. Δίπλα στην παράγκα ήταν ένα βαρέλι γεμάτο νερό. Προς τα κει πήγαν. Πήραν τενεκέδες άδειους, τους γέμισαν νερό κι απομακρύνθηκαν γύρω στα δέκα μέτρα. Τα μάτια τους ήταν καρφωμένα στη μάντρα που σε λίγο άρχισε να ξερνάει φωτιά.

Ο πατέρας του Λευτέρη, για καλύτερη προστασία, είχε στήσει την παράγκα τους ακουμπιστά σε έναν μεγάλο πέτρινο τοίχο. Μόνο που αυτός ο τοίχος ήταν η μάντρα ενός χυτηρίου. Όταν ο ιδιοκτήτης του έβαζε να λιώσει μέταλλα, κομμάτια από τα λειωμένα υλικά πετάγονταν έξω από τη μάντρα. Καμιά φορά έπεφταν πάνω στη σκεπή της παράγκας που ήταν από πισσόχαρτο κι έπαιρνε φωτιά!

Αυτός ήταν ο λόγος που και τώρα πετάχτηκαν έξω και άρπαξαν τους κουβάδες με το νερό. Να προλάβουν την πιθανή πυρπόληση της παράγκας.

- Η κολοκύθα θα γίνει ψητή άμα καεί η παράγκα, σχολίασε ο Λευτέρης παρακολουθώντας την τροχιά των φλεγόμενων μετάλλων.

- Σταμάτα επιτέλους τις ανοησίες, φώναξε η μητέρα του. Δεν μπορώ να καταλάβω πού βρίσκεις το αστείο.

Όταν το χυτήριο σταμάτησε και η λάβα κόπασε μπήκαν πάλι μέσα στην καλύβα.

- Σήμερα θα σας κάνω πίτες, είπε η γιαγιά και άρπαξε ένα μαχαίρι για να τεμαχίσει την κολοκύθα.

Τα παιδιά έγλειψαν τα χείλη τους, γιατί η γιαγιά ήξερε να μαγειρεύει περίφημα αλλά πάγωσαν στο θέαμα της ανοιγμένης κολοκύθας. Ήταν σάπια!

- Άλλα σάπια δεν είχε να σου δώσει; σχολίασε πικρόχολα η μητέρα και άρχισε να σκέφτεται τι άλλο θα μαγείρευε σήμερα.

- Μμμ, έκανε ο Λευτέρης, τα σπόρια είναι καλά!

Είχε πάρει ένα σπόρο, τον είχε ανοίξει με τα δόντια και τον έτρωγε.

- Τα σπόρια!

3.

- Ωραίος πασατέμπος, ολόφρεσκος, ζεστός πασατέμπος! Ορίστε κύριοι! Είναι ζεστός ο πασατέμπος μου!

Η φωνούλα του Λευτέρη, διαπεραστική, ακούγονταν σε

Αλλά δεν ήταν μόνο ονειροπόλος ο Λευτέρης. Του άρεσαν τα μηχανήματα. Του άρεσε να τα δουλεύει, να τα μαστορεύει. Τη μεγαλύτερη εντύπωση στο «Αθήναιον» του έκανε η μηχανή προβολής. Ένα μαύρο, σαν τέρας μηχάνημα που έβγαζε φως, φωτιά θα μπορούσε να πει κανείς, από παντού.

Ήτανε τη πρώτη φορά που ανέβηκε δειλά τα σκαλιά της μικρής καμπίνας. Ο μηχανικός προβολής γύριζε με ρυθμό μια μανιβέλα κι οι μπομπίνες με την ταινία γύριζαν κι αυτές κι ένα κρακ κρακ δυνατό ακουγόταν συνέχεια.

- Έλα να γυρίσεις να φτιάξω το κάρβουνο, ακούει το μηχανικό.

- Εε, ψέλλισε ο Λευτέρης

- Να φτιάξω το κάρβουνο ρε στούρνο! Έλα δω!

Πλησίασε δειλά. Ο μηχανικός του βούτηξε το χέρι και τόβαλε πάνω στη μανιβέλα.

- Γύρνα συνέχεια, μη σταματάς.

Άρχισε να γυρίζει. Στην αρχή δεν κατάλαβε τι έκανε. Έβλεπε μόνο να ξετυλίγεται το φιλμ από ένα καρούλι που ήταν ψηλά και να τυλίγεται στο άλλο που ήταν κάτω. Σαν ένα ατέλειωτο φίδι ήταν το φιλμ. Προσπάθησε να δει τις εικόνες πάνω του αλλά δεν τα κατάφερε. Δεν ήταν σαν το μηχανάκι που είχε στη Σμύρνη. Ίσως αυτή η ταχύτητα που έτρεχε το φιλμ να έδινε την αίσθηση της κίνησης.

Τέσσερις πραγματικές ιστορίες με ήρωες παιδιά που από μικρή ηλικία ανακάλυψαν τον κόσμο του κινηματογράφου και μαγεύτηκαν. Σε εποχές δύσκολες που σημαδεύτηκαν από τη Μικρασιατική καταστροφή, τον Πόλεμο, τη δικτατορία των Συνταγματαρχών. Αλλά και εποχές που οι αίθουσες των κινηματογράφων στις πόλεις και τα καφενεία στα χωριά γέμιζαν από παθιασμένους θεατές που αναζητούσαν ένα ταξίδι στο όνειρο...

ISBN: 978-618-83056-8-7